

İÇ DENETİMDE KULLANILAN KAYNAK TÜRLERİ VE FİNANSAL TABLO HİLESİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ¹

Dr. Yasemin ACAR UĞURLU²

Prof. Dr. Fatma Lerzan KAVUT³

Submitted/Başvuru: 14.11.2019

Revision/Düzeltilme: 25.11.2019

Accepted/Kabul: 16.12.2019

Öz

Günümüzde, işletmelerde iç denetim faaliyetleri işletmeler tarafından üç farklı şekilde sağlanabilmektedir. Bunlar; (1) işletme içinde kurulan iç denetim birimi (iç kaynak), (2) işletme dışından bağımsız denetim kuruluşundan alınan iç denetim hizmeti (dış kaynak) ve (3) işletme içi iç denetim birimi ve bağımsız denetim kuruluşunun ortak çalışması (eş kaynak) şeklindedir. Bu çalışmanın amacı, iç denetim faaliyetlerinin yürütülmesinde görülen bu yapıların finansal tablo hilesini önleme, ortaya çıkarma ve raporlama üzerindeki etkileri konusundaki görüşlerin tespit edilmesidir. Bu amaçla, finansal tablo kullanıcılarından olan 410 banka çalışanının anket yoluyla görüşüne başvurulmuştur. Araştırmanın katılımcıları; Türkiye'deki kamu, özel ve yabancı sermayeli mevduat bankalarında çalışan ve kurumsal müşterilerin kredi süreçlerinde görev alan bankacılarıdır. Araştırmanın sonucunda finansal tablo hilesini önleme, ortaya çıkarma ve raporlamada; iç denetimde dış kaynak kullanımının, iç ve eş kaynak kullanımına göre daha etkili olduğu algısına ulaşılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Hile, İç Denetim, Dış Kaynak, Eş Kaynak, Finansal Tablo

JEL Sınıflandırması: M42

1. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muhasebe Bilim Dalında Kabul Edilen Doktora Tezinin Makale Formudur.

2. Öğr. Gör. Dr. İstanbul Arel Üniversitesi, İİBF, yaseminugurlu@arel.edu.tr ORCID : 0000-0003-3581-4349

3. Prof. Dr. İstanbul Üniversitesi, İşletme Fakültesi, Muhasebe Anabilim Dalı, lerk@istanbul.edu.tr ORCID: 0000-0002-1553-3841

To cite this article: Ugurlu-Acar, Y. & Kavut, FL. (2019). İç denetimde kullanılan kaynak türleri ve finansal tablo üzerindeki etkisi. TİDE Academia Research, 1(2), 199-230

TYPES OF SOURCES IN INTERNAL AUDITING AND THEIR EFFECTS ON FINANCIAL STATEMENT FRAUD

Abstract

Today internal audit in organizations are carried out in three different ways which are (1) internal audit unit established in the organization (in source), (2) internal audit provided by an independent unit outside the organization (outsourcing), and (3) the cooperation of internal audit unit within the organization and the independent audit unit outside the organization (co-sourcing). The aim of this study is to detect how these factors affect financial statement fraud which are seen during the operation of internal audit process, to deter and to establish the opinions about its effect on reporting. For this purpose, 410 bank employees who are among the users of financial statement are asked about their opinions through survey. The participants of the study are bank employees working in state, private and foreign-financed deposit banks and taking charge in customer's credit process in Turkey. The result of the study has revealed that using outsourcing in internal audit to detect, deter and report financial statement fraud is more effective than using in source and co-sourcing.

Key Words: Fraud, Internal Audit, Outsourcing, Co-sourcing, Financial Statement

JEL Classification: M42

1. Giriş

Geleneksel olarak işletme içinde kurulan ve faaliyetlerini işletme içinde sürdüren iç denetim fonksiyonu, işletme dışından uzman desteği alınarak da sağlanabilmektedir. İç denetim faaliyetlerini işletme dışından sunanlar, iç denetim alanında uzman kişi ya da kuruluşlardır. Çalışmada iç denetim hizmeti veren söz konusu uzman kişiler bağımsız denetim kuruluşları olarak ele alınmıştır. Bağımsız denetim kuruluşları dışında iç denetim alanında uzman kadroya sahip danışmanlık firmaları da işletmelere iç denetim hizmetlerini sunmaktadır. İç denetim hizmetini işletme dışından sağlayan bağımsız denetim kuruluşları, işletmelere çeşitli şekillerde iç denetim hizmeti sunabilmektedirler. Bağımsız denetim kuruluşların işletmelere verdiği iç denetim hizmetleri şu şekildedir: İşletmenin kendi personeli ile işletme bünyesinde bir iç denetim birimi kurarak hizmet verebilirler. Sadece bilgi sistemleri denetimi gibi iç denetim fonksiyonunun bir kısmını işletme dışından sağlama şeklinde hizmet sunabilirler. İşletmenin iç denetim ekibiyle işbirliği halinde ortak çalışarak iç denetim faaliyetlerini yürütebilirler. Son olarak, bir işletmenin iç denetim faaliyetlerinin tamamını işletme dışından destek sağlamak suretiyle işletmelere hizmet sunabilirler. Bu çalışmada; bağımsız denetim kuruluşlarının işletmelere sundukları iki tür iç denetim hizmeti ele alınmıştır. Bunlar; iç denetim faaliyetlerinin işletme dışından sağlanması (dış kaynak) ve işletmenin iç denetim birimiyle ortak (eş kaynak) çalışılması şeklindedir.

İç denetim hizmetini hangi şekilde sağlayacağı işletmelerin gündemini meşgul etmektedir. İç denetim biriminin bağımsızlığını koruyabilmesi için fonksiyonel olarak denetim komitesine, idari olarak da yönetim kuruluna bağlı olması gerektiği önerilmektedir. IIA (The Institute of Internal Auditors - Uluslararası İç Denetçiler Enstitüsü), iç denetim hizmeti ne şekilde sağlanırsa sağlansın iç denetim yöneticisinin işletme bünyesinde bulunmasını tavsiye etmektedir. Ayrıca IIA, iç denetim hizmetinin bağımsız denetim hizmeti alınan kuruluştan sağlanmasını çıkar çatışması nedeniyle sakıncalı bulmaktadır. AICPA (The American Institute of Certified Public Accountants - Amerikan Yeminli Mali Müşavirler Enstitüsü) ise; iç denetim hizmetinin, bağımsız denetim hizmeti alınan kuruluştan alınmasını faydalı bulmaktadır. AICPA'nın yaklaşımına göre; işletmenin bağımsız denetimini gerçekleştiren kuruluşun işletmeyi daha iyi tanıdığını ve dolayısıyla iç denetim hizmetlerini daha etkin verebileceği düşüncesidir. AICPA, iç denetim hizmetini veren

kişinin aynı zamanda işletmenin yönetiminde bulunmasını veya işletmenin bir çalışanı konumunda olmasını sakıncalı görmektedir. SEC (Securities and Exchange Commission - Menkul Kıymetler Komisyonu) de IIA gibi, işletmelerin bağımsız denetim hizmeti aldıkları işletmeden aynı zamanda iç denetim hizmeti almalarını sakıncalı görmektedir. SEC 2000 yılında bağımsız denetim kuruluşlarının müşterilerine verebilecekleri hizmetlere sınırlamalar getirmiştir. SOX (Sarbanes-Oxley Act) da dâhil olmak üzere söz konusu hizmetlere giderek kısıtlamalar getirilmektedir. Bahsi geçen konular çerçevesinde bu çalışma; iç denetim hizmetinin hangi şekilde sağlanacağı, iç denetim birimlerinin kime raporlama yapması gerektiği, iç denetim hizmetlerini sağlamak üzere dış kaynak sağlayıcısı seçiminin nasıl yapılması gerektiği ve bu yapıların finansal tablo hilelerini önleme, ortaya çıkarma ve raporlama üzerindeki etkilerini de araştırmaktadır.

Çalışmada; iç denetim, hile kavramları açıklanmış, iç denetim hizmetinin sağlanmasındaki alternatif yollar üzerinde durulmuştur. Çalışmanın uygulama kısmında konuyla ilgili literatür taramasının ardından; araştırmanın önemi, örneklem seçimi ve verilerin toplanmasında kullanılan araç anlatılmıştır. Araştırmanın varsayımları ve kısıtları belirtilmiştir. Araştırmanın amacı açıklanarak hipotezler kurulmuştur. Araştırmanın yönteminden bahsedilmiş, anketin güvenilirlik analizi ve frekans dağılım analizleri yapılmıştır. Grup farklılığı sınamaları ile hipotezler test edilmiştir. Son olarak araştırmanın sonuçlarına ve ileride yapılabilecek araştırmalar için önerilere yer verilmiştir.

2. Literatür İncelemesi

İç denetimde iç kaynak, dış kaynak ve eş kaynak kullanımı literatürde farklı çalışmalara konu olmuştur. Bu konuları aşağıdaki şekilde gruplandırmak mümkündür (Acar Uğurlu & Demir Pali, 2019):

- İç denetimde farklı kaynak kullanımının hile eylemi üzerindeki etkilerini araştırmayı amaçlayan çalışmalar.
- Bağımsız denetçilerin, farklı kaynak kullanımına göre iç denetçilerin yaptığı işe güvenlerini ölçmeyi amaçlayan çalışmalar.
- Bağımsız denetim hizmeti sağlayan kuruluştan aynı zamanda iç denetim hizmeti alınması durumunda denetçinin bağımsızlığı ve objektifliği üzerindeki etkileri araştırmayı amaçlayan çalışmalar.

- İç denetimde farklı kaynak kullanımının finansal tabloların güvenilirliği üzerindeki etkilerini araştırmayı amaçlayan çalışmalar.
- İşletmelerin iç denetimde dış kaynak kullanım kararını etkileyen faktörleri belirlemeyi amaçlayan çalışmalar.

Bu çalışma ilk başlıkta yer alan, iç denetimde farklı kaynak kullanımının hile eylemi üzerindeki etkilerini araştırmayı amaçlayan çalışmalar kategorisinde yer almaktadır. İç denetim faaliyetlerinin sağlanma şeklinin, işletmelerin finansal verilerinin güvenilirliğini etkileyip etkilemediği merak konusu olmuştur. Ayrıca iç denetimdeki söz konusu farklı kaynak kullanımının; hile eylemini önleme, ortaya çıkarma ve raporlanma açısından değerlendirmeyi amaçlayan çalışmalar da literatürde yerini almıştır. Bu konuyla ilgili literatürde yer alan çalışmalar:

Prawitt, Sharpe ve Wood (2012): İç denetimde kaynak kullanımının finansal raporlama hileleri üzerinde etkisi olup olmadığını incelenmesi amaçlanmıştır. Çalışmanın sonuçlarına göre SOX (Sarbanes-Oxley Act) öncesinde iç denetimde dış kaynak kullanımı, işletme içinden sağlanan iç denetim faaliyetiyle karşılaştırıldığında dış kaynak kullanımının daha az muhasebe riski taşıdığı belirtilmiştir. Çalışmada, bağımsız denetçi tarafından yapılan iç denetim çalışmalarının iç denetim faaliyetlerinin kalitesini artırdığı yönde bulgulara yer verilmektedir. Buna bağlı olarak iç denetim faaliyetlerinin kaliteli olduğunda muhasebe riskinin daha düşük olduğuna dair kanıtlar bulunmuştur.

Salameh ve Diğerleri (2011): Ürdün bankacılık sektöründe iç denetim biriminin hilenin önlemedeki etkinliğinin araştırılması amaçlanmıştır. Çalışmaya 45 üst yönetici katılmıştır. Çalışmanın temel sonuçlarına göre iç denetim birimi hileyi önlemede etkili olmaktadır. Ayrıca sonuçlara göre, iç denetim hizmeti iç kaynaklı sağlandığında hileyi önlemede iç denetimin dış kaynaklı sağlanmasına göre daha etkin olduğu görülmektedir.

Coram, Ferguson ve Moroney (2008): İç denetim birimi bulunan işletmelerin, iç denetim birimi olmayan işletmelere göre çalışan hilelerini ortaya çıkarma ve raporlama ihtimalinin daha yüksek olup olmadığının araştırılması amaçlanmıştır. Çalışmanın verileri KPMG 2004 hile anketinden alınmıştır. Araştırmaya Avustralya ve Yeni Zelanda'dan 491 özel ve kamu sektöründen firma katılmıştır. İç denetim birimi olan işletmelerin hileyi

ortaya çıkarma ve raporlama ihtimalinin yüksek olduğu sonucuna varılmıştır. Ek olarak, iç denetim hizmetinin tamamını dış kaynaklı olarak sağlayan işletmelerde hilenin ortaya çıkarılması ve raporlanması ihtimali, iç denetim hizmetini kısmen dışarıdan sağlayan işletmelere göre daha düşük olduğu tespit edilmiştir. Sonuçlara göre iç denetim işlevinin hileyi ortaya çıkarmak ve raporlamak konusunda işletmeye değer kattığı görülmektedir. Ayrıca iç kaynaklı iç denetim faaliyetleri hilenin ortaya çıkarılması ve raporlanmasında, iç denetimin tamamen dış kaynaklı sağlanmasına göre daha olası görülmektedir.

James (2003): İç denetim faaliyetlerinde kaynak kullanımının, finansal tablo hilelerini önlemedeki etkisi incelenmiştir. Araştırmaya finansal tablo kullanıcılarından olan, bankaların kredilendirme birimlerinde çalışan 98 bankacı katılmıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre, iç denetim faaliyetleri işletme içinden sağlandığında raporlama üst yönetime yapılıyorsa finansal tablo hilelerinin önlenme olasılığı raporlamanın denetim komitesine yapıldığı durumdan daha düşük olduğu algısına ulaşılmıştır. İç denetim faaliyetleri ister işletme içinden ister işletme dışından sağlansın raporlama denetim komitesine yapılıyorsa, finansal tablo hilelerinin önlenmesinde iç ve dış kaynak kullanımı arasında farklılık bulunmamıştır.

James (2000): Finansal tablo kullanıcılarından olan 63 banka kredi departmanı yöneticisinin, finansal tablolar üzerindeki güvenlerinin ölçülmesi amaçlanmıştır. Söz konusu finansal tablolar, iç denetim hizmetini dışarıdan veya işletme içinden sağlayan firmalara aittir. Araştırmanın bulgularına göre: Kredi Yöneticilerinin sunulan finansal tablolara güven duyması için ya dış kaynaklı iç denetim hizmeti alması gerekmekte ya da işletme içinden sağlanıyorsa iç denetim biriminin denetim komitesine raporlama yapması gerekmektedir. Bu çalışmada dış kaynaklı iç denetim hizmetlerinin, kredi yöneticilerinin güvenini arttırdığı sonucuna ulaşılmıştır.

3. İç Denetim

İç denetimin ilk olarak finansal ve uygunluk denetimleri şeklinde ortaya çıktığı düşünülmektedir. Daha sonra 20. yüzyılın başlarında, işletmelerin büyümesi ve işlem karmaşıklığının artmasıyla birlikte; yetkin yönetici ihtiyacı, işletme faaliyetlerinin etkin ve verimli yürütülmesi gerekliliği konusu gündeme gelmiştir. Böylece finansal denetim ve

uygunluk denetimine, yönetsel faaliyetler de eklenen iç denetim, donanımlı yöneticilere yardımcı bir araç olarak kabul edilmiştir (Sprackman, 2001). İç denetim faaliyetinin IIA tarafından yapılan tanımı şu şekildedir: “İç denetim, bir kurumun faaliyetlerini geliştirmek ve kurumun faaliyetlerine değer katmak üzere tasarlanmış, objektif bir güvence ve danışmanlık faaliyetidir.” İç denetim; risk yönetiminin, kontrol süreçlerinin ve yönetim süreçlerinin etkinliğinin değerlendirilmesi ve bu süreçlerin geliştirilmesi amacıyla yönelik olarak disiplinli ve sistemli bir anlayış getirerek firmaların hedeflerine ulaşmasına destek olmaktadır (IIA – The Institute of Internal Auditors, 2016).

İç denetim, ilk zamanlarda bir «değerlendirme fonksiyonu» olarak tanımlanmaktaydı. Günümüzde iç denetimin sunduğu hizmetlere bakıldığında ise bu tanımın yetersiz kaldığı görülmektedir. İç denetim, sorunların önlenmesi ve potansiyel risklerin belirlenmesi yoluyla, işletme faaliyetlerine sürekli değer katmaktadır. İç denetim, bir işletmenin risk yönetim sürecini, kontrol ve yönetim süreçlerini değerlendirmek ve aksaklıkları iyileştirmek için sistematik ve disiplinli bir yaklaşım ile işletmenin hedeflerine ulaşılmasına yardımcı olmaktadır. İç denetim için yapılan bu tanımlamadan, iç denetimin bir güvence hizmeti olduğunu çıkarmak mümkün olabilmektedir (Ahlawat ve Lowe, 2004).

İç denetim biriminin örgüt şemasındaki yeri belirlenirken, iç denetim biriminin bağımsızlığını koruyabilmesi dikkate alınır (Uzun, 2016). İç denetimin çıkar çatışmalarından ve önyargılardan uzak kalabilmesi için ve iç denetçinin bağımsızlığının sağlanabilmesi için; iç denetim biriminin fonksiyonel olarak denetim komitesi gibi bir yapıya, idari olarak ise yönetim kurulu düzeyinde bir birime bağlı olması tavsiye edilmektedir (Erasmus ve Coetzee, 2010).

4. İç Denetim ve Hile

Yaşanan denetim skandallarıyla birlikte yapılan düzenlemeler, denetçileri hileyi araştırma yönünde teşvik etmektedir (Carpenter, Reimers ve Fretwell, 2011). Hile; aldatma, rüşvet, sahtecilik, haraç alma, bozulma, yozlaşma, hırsızlık, komplo, zimmete geçirme, kötüye kullanma, önemli gerçekleri gizleme gibi eylemleri açıklamada kullanılan genel bir kavramdır. Hile eyleminde, hile yapan başkalarına zarar verecek şekilde ve kendine yarar sağlamak amacıyla, kasıtlı olarak aldatma faaliyetinde bulunmaktadır. İşletme çalışanının,

işletme kaynaklarını ve varlıklarını kasıtlı olarak uygun olmayan bir biçimde kullanarak veya ele geçirerek haksız kazanç sağlaması da hile kapsamındadır. Hilede mutlaka kasıt unsuru vardır (Bozkurt, 2009). ACFE tarafından yapılan araştırmalara göre, Amerikan işletmelerindeki hile eylemi her yıl işletmelerin gelirlerinde % 7 oranında kayba yol açmaktadır. Küçük ölçekli işletmeler için hile eyleminin verdiği zarar oldukça dramatik boyutadadır (Gürer, 2017). İç denetçiler hilelerin önlenmesi, ortaya çıkarılması ve raporlanması konusunda işletmelere yardımcı olmaktadır. İç denetçiler mesleki donanımları ve bilgiye erişim imkânları sayesinde, işletmelerin hile riskini anlamaları ve yönetmeleri konusunda faydalı olabilmektedir. Bu risklerin nasıl geliştiğine ilişkin bazı bilgiler ve bunlarla başa çıkmak için en iyi uygulamalar İç Denetim Standartları 1210.A2’de yer almaktadır (Giovino, 2015). İç denetçiler; hile riskini ve hile kontrollerini değerlendirme, riski azaltma, kontrolleri iyileştirme yönünde yönetime eylem planı önerebilmektedirler. Özellikle IIA Standartlarda, hile riskinin değerlendirilmesinde iç denetçilerin gerekliliğini vurgulamaktadır (Singleton, 2006). İç denetim faaliyetinin, hilenin gerçekleşme ihtimalini ve işletmenin hile riskini nasıl yönettiğini değerlendirme zorunluluğu bulunmaktadır (Uluslararası İç Denetim Enstitüsü, 2006).

4.1 İç Denetçinin Hile Karşısındaki Sorumluluğu

İç denetçilerin finansal raporlama hilelerini azaltmada önemli bir rol oynadıkları görülmektedir (Carpenter, Reimers ve Fretwell, 2011). İç denetçi hile ile ilgili olarak; kontrol ortamını değerlendirmeli, hile göstergeleri ve işaretlerini belirlemeli, hile eylemine sebep olabilecek güçsüzlükleri saptamalı, hilenin araştırılması için tavsiyelerde bulunmalı, hileli eylemlerle ilgili yönetimle iletişim kurmalı ve hileli eylemlerin takibinde yönetime yardımcı olmalıdır (Hillison, Pacini ve Sinason, 1999). İç denetçiler, üst yönetimden, yönetim kurulundan ve denetim komitesinden gelen taleplere veya kendi denetimlerinden elde ettikleri bulgulara dayanarak işletmelerin hile ile mücadele sürecinde önemli görevler üstlenmektedir (Yurtsever, 2014). İç denetçiler üstlendikleri bu görevleri şüpheli bir yaklaşımla yerine getirmelidir (Asare, Davidson ve Gramling, 2008). İç denetçi herhangi bir usulsüzlükten veya yasa dışı eylemden şüphelendiği takdirde, bu şüphesini işletme içindeki uygun kişi ve birimlere bildirmelidir. İç denetçi, hileli eylemin gerçekleşmesi durumunda nasıl bir soruşturmaya gerek olduğu konusunda önerilerde bulunabilir. Daha sonra iç de-

netçi, iç denetim faaliyetinin bu konuda üzerine düşen görevi yerine getirip getirmediğini izlemelidir (TİDE). İç denetçiler, kurumların hileli eylemlere açık alanlarını tespit ederek, bu alanlardaki riski azaltmaya yönelik iç kontrol sistemlerinin etkinliğini değerlendirerek, hile soruşturmalarına fiilen katılarak, üst yönetime danışmanlık hizmeti vererek, etik değerlerin savunuculuğunu yaparak, eğitim ve bilgilendirme toplantıları gerçekleştirerek, yönetimin hile konusunda bir kültür oluşturma çalışmalarını destekler (Yurtsever, 2014).

5. İç Denetimde Kaynak Kullanımı ve Türleri

Denetim kuruluşları arasındaki rekabet, 1980'lerin ve 1990'ların birleşme faaliyetleri denetim gelirlerinin durmasına neden olmuştur. Bu sebeple denetim kuruluşları, büyüme ve karlılığın korunması amacıyla bağımsız denetim hizmeti dışında; iç denetim, risk yönetimi ve çeşitli güvence ve danışmanlık hizmetleri de dâhil olmak üzere çeşitli profesyonel hizmetler sunarak alternatif kaynaklar aramaya başlamışlardır (Swanger ve Chewning, 2001).

İç denetimin güncel tanımında, iç denetim hizmetinin işletme içerisinde veya işletme dışından sağlanabileceği belirtilmektedir. Tanımda iç denetim departmanı yerine, iç denetimin etkinliği ifadesi yer almaktadır (Ahlawat ve Lowe, 2004). Dünyadaki kurumsal skandallardan sonra birçok işletme kendi iç denetim fonksiyonlarını gözden geçirmeye başlamıştır. İç denetim faaliyetlerini işletme içerisindeki iç denetim biriminden mi yoksa işletme dışından mı sağlayacakları konusunda karar vermek durumunda kalmışlardır. İşletmeler bu seçenekleri değerlendirirken, SOX ve SEC düzenlemelerini dünyanın dört bir yanındaki işletmeler gibi gönüllü veya zorunlu olarak kabul etmişlerdir (Suleiman ve Dandago, 2014).

İç Denetim faaliyeti; netim yöneticisinde olmalıdır.ğkış, 2015, işletme bünyesinde tam kadro bir iç denetim birimi oluşturarak (In-House), iç denetim faaliyetinin tamamen dışarıdan yürütülmesi şeklinde dış kaynak kullanarak (Outsourcing) ya da bu iki yöntemin bileşimi (Co-Sourcing) şeklinde sağlanabilmektedir (İSMMM, 2015). İç denetim faaliyetlerinde hangi kaynak türünün seçileceğine karar verirken, yönetimin bakış açısı, işletmenin büyüklüğü, işletme yapısı ve işlerin karmaşıklığı, işletme kültürü, fayda-maliyet etkisi, endüstriyel standartlar, işletmenin risk profili ve ihtiyaç duyulan personelin uzmanlık düzeyi gibi birçok faktörler göz önünde bulundurulmalıdır (IIA, 2009).

6. Araştırma

Finansal tablo kullanıcılarından olan bankacıların, iç denetimde farklı kaynak kullanımlarının finansal tablo hileleri üzerindeki etkilerine ilişkin görüşlerinin belirlenmesine yönelik bir araştırmadır.

6.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu çalışmanın temel amacı; iç denetim faaliyetlerinin yürütülmesinde görülen yapıların (iç kaynak, dış kaynak ve eş kaynak) finansal tablo hilesini önleme, ortaya çıkarma ve raporlama üzerindeki etkileri konusundaki görüşlerin tespit edilmesidir.

İç denetim faaliyetlerinin işletmeler için arz ettiği önem çeşitli çalışmalar ile geçmiş araştırmalarda ortaya konulmuştur. İşletmeler iç denetim faaliyetlerini işletme içinde kurdukları birimlerde yürütebilecekleri gibi işletme dışından da iç denetim faaliyetlerini yürütmek amacıyla hizmet alabilmektedirler. İç denetim faaliyetlerinin çeşitli şekillerde sağlanabilmesi durumunun, iç denetim faaliyetlerine bakış açılarında farklılık yaratabileceği düşünülmüştür. Bu konuda yabancı literatürde çeşitli çalışmalar bulunmaktadır. Bu araştırmaya başlandığı tarih itibariyle Türkiye’de YÖK tez merkezinde kayıtlı, “iç denetimde dış kaynak kullanımı” konusunda iki yüksek lisans tezi ve bir doktora tezi çalışması vardır. Bu çalışmada iç denetimdeki farklı kaynak kullanımları ve hileyi ele alan önceki çalışmalardan farklı olarak; iç denetimde «eş kaynak» kullanımının da finansal tablo hileleri üzerindeki etkisi araştırılmıştır. Bu açıdan bakıldığında çalışmanın iç denetim literatürüne farklı bir bakış açısı kazandırması beklenmektedir.

6.2. Örneklem Seçimi ve Veri Toplama Yöntemi

Çalışmada, Türkiye bankacılık sisteminde yer alan özel, kamu ve yabancı sermayeli mevduat bankalarında çalışan ve kurumsal müşteri kredilendirme sürecinde yer alan bankacılara mail yoluyla anket uygulanmıştır. Türkiye Bankalar Birliğinde yer alan listeye Toplam şube sayısı ise 10.402’dir. Araştırma için kurumsal ve ticari şubelerde çalışan bankacılar dikkate alınmıştır. Anket uygulamasından önce yapılan pilot çalışma ile soruların muhatabı olabilecek pozisyonlarda çalışan bankacılar belirlenmiştir. Araştırmanın ana

kütlesi 10.500 civarında banka çalışanıdır. Örneklem büyüklüğü tablosuna bakıldığında 410 analize elverişli anket cevabı ile yeterli örneklem sayısına ulaşılmıştır.

6.3. Anketin Güvenilirlik Analizi

Bir ölçeğin güvenilirliğinin test edilmesi için en yaygın uygulanan testler; “Cronbach Alpha, İkiye Bölme (split), Paralel ve Mutlak Kesin Paralel (strict)” şeklindedir. Cronbach Alpha testi sonucunda elde edilen değerlerin %60’ın üzerinde olması anketin başarılı olduğunu ifade etmektedir. Kimi araştırmacılar tarafından ise bu değerlerin %70’in üzerinde olması beklenmektedir. Diğer güvenilirlik kriterlerinin de %70’in üzerinde çıkması, anketin iç tutarlılığının sağlandığını ve çıkarımlara güvenebileceğini göstermektedir (Sart, Sezgin ve Demir, 2018). Bu araştırmada her dört testin sonucunda da belirtilen ve olması beklenen yüzde değerleri güven kriterini sağlamıştır: Cronbach Alpha: 0,925 - Split: 0,924-0,928 - Paralel: 0,924 - Strict: 0,925.

6.4. Verilerin Analizi ve Bulgular

Araştırmaya 410 banka çalışanı katılmıştır. Araştırmaya katılan bankacıların %42,7’si 25-35 yaş, %44,4’ü 36-45 yaş, %12,2’si 46-55 yaş, %5’i 56-65 yaş ve %2’si 65 yaş ve üzeri olarak belirlenmiştir. Araştırmaya katılan bankacıların % 29,8’i kadın ve %70,2’si erkektir. Araştırmaya katılan bankacıların %3,2’si ön lisans, %70’i lisans, %24,9’u yüksek lisans ve %2’si doktora yapmıştır. Araştırmaya katılan bankacıların %46,3’ü 1-10 yıl, %39,3’ü 11-20 yıl, %13,7’si 21-30 yıl ve %7’si 31 yıl ve üzeri deneyim süresine sahiptir. Araştırmaya katılan bankacıların çalışma pozisyonu %13,4’ü Kredi Tahsis Yöneticisi, %8’i Kredi Tahsis Yetkilisi, %4,9’u Şube Müdürü, %28,5’i Şube Müdür Yardımcısı, %26,4’ü Kurumsal/Ticari/OBİ Portföy Yöneticisi ve %18,9’u diğer olarak belirlenmiştir. Araştırmaya katılan bankacıların çalıştığı bankaların sermaye yapısı; %18,5’i Kamusal Sermayeli, %44,6’sı Özel Sermayeli, %36,8’i Yabancı Sermayelidir. Araştırmaya katılan bankacıların iç denetim faaliyetleri hakkındaki bilgi düzeyi; 1 (Hiç Bilgim Yok) - 7 (Son Derece Bilgiliyim) aralığında tespit edilmiştir. Katılımcılar, iç denetim faaliyetleri hakkındaki bilgi düzeyi için; %8’i 3 düzeyinde, %13,7’si 4 düzeyinde, %24,6’sı 5 düzeyinde, %18,5’i 6 düzeyinde, %35,1’i 7 düzeyinde olduklarını belirtmişlerdir.

Tablo 1: Araştırmaya Katılan Bankacıların İç Denetimde Farklı Kaynak Kullanımlarının Finansal Tablo Hilesini Önleme, Ortaya Çıkarma ve Raporlama Olasılıkları Hakkındaki Algılarına Yönelik Frekans Dağılımları, Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

	Hiç ihtimal yoktur	Çok az ihtimal vardır	Az ihtimal vardır	Büyük ihtimal vardır	Çok büyük ihtimal vardır	Ort. ± Ss.		
1. İç kaynak kullanımının finansal tablo hilesini önleme olasılığı	6,3	17,6	51,0	22,0	3,2	2,9805	±	0,88155
2. İç kaynak kullanımının finansal tablo hilesini ortaya çıkarma olasılığı	5,9	18,0	48,8	24,1	3,2	3,0073	±	0,88588
3. İç kaynak kullanımının finansal tablo hilesini raporlama olasılığı	9,5	19,3	44,9	22,0	4,4	2,9244	±	0,98231
4. Dış kaynak kullanımının finansal tablo hilesini önleme olasılığı	1,0	2,7	13,4	65,6	17,3	3,9561	±	0,70833
5. Dış kaynak kullanımının finansal tablo hilesini ortaya çıkarma olasılığı	0,7	1,5	10,7	66,8	20,2	4,0439	±	0,65824
6. Dış kaynak kullanımının finansal tablo hilesini raporlama olasılığı	0,7	5,4	19,8	54,6	19,5	3,8683	±	0,81082
7. Eş kaynak kullanımının finansal tablo hilesini önleme olasılığı	1,0	3,2	20,5	47,6	27,8	3,9805	±	0,83599
8. Eş kaynak kullanımının finansal tablo hilesini ortaya çıkarma olasılığı	1,2	3,4	21,2	45,1	29,0	3,9732	±	0,86596
9. Eş kaynak kullanımının finansal tablo hilesini raporlama olasılığı	1,5	3,9	30,7	36,3	27,6	3,8463		0,92152
GENEL						3,6201		

İç denetimde iç kaynak kullanıldığı durumda finansal tablo hilesinin önlenme, ortaya çıkarılma ve raporlanma olasılığına katılımcıların çoğu “az ihtimal vardır” şeklinde yanıt vermiştir. İç denetimde dış kaynak ve eş kaynak kullanıldığı durumda finansal tablo hilesinin önlenme, ortaya çıkarılma ve raporlanma olasılığına katılımcıların çoğu “büyük ihtimal vardır” şeklinde yanıt vermiştir. İç denetimde dış kaynak kullanımının finansal tablo hilesinin önlenme, ortaya çıkarılma ve raporlanma olasılığına “büyük ihtimal vardır” şeklinde cevap veren katılımcılar eş kaynaktakinden daha fazla sayıdadır.

Tablo 2: Araştırmaya Katılan Bankacıların “Eğitim Durumlarına” Göre İç Denetimde Farklı Kaynak Kullanımlarının Finansal Tablo Hilesini Önleme Olasılığı Algısı Arasındaki Farklılıklar: Kruskal-Wallis Testi

Kaynak Kullanım Türleri (Önleme)	Eğitim Durumu	N	Ortalama sıra	Ki-kare değeri	p
İç Kaynak (Önleme)	Ön Lisans	13	205,96	1,023	0,796
	Lisans	287	204,86		
	Yüksek Lisans	102	210,03		
	Doktora	8	170,13		
Dış Kaynak (Önleme)	Ön Lisans	13	200,58	0,553	0,907
	Lisans	287	204,09		
	Yüksek Lisans	102	208,38		
	Doktora	8	227,25		
Eş Kaynak (Önleme)	Ön Lisans	13	196,15	1,043	0,791
	Lisans	287	204,06		
	Yüksek Lisans	102	207,94		
	Doktora	8	241,38		

$P > 0.05$ olduğundan iç denetimde farklı kaynak (iç kaynak, dış kaynak, eş kaynak) kullanıldığı durumda finansal tablo hilesinin “önlenme” olasılığı algısı, araştırmaya katılan bankacıların eğitim durumlarına göre anlamlı farklılık göstermemektedir.

Tablo 3: Araştırmaya Katılan Bankacıların “Eğitim Durumlarına” Göre İç Denetimde Farklı Kaynak Kullanımlarının Finansal Tablo Hilesini Ortaya Çıkarma Olasılığı Algısı Arasındaki Farklılıklar: Kruskal-Wallis Testi

Kaynak Kullanım Türleri (Ortaya Çıkarma)	Eğitim Durumu	N	Ortalama sıra	Ki-kare değeri	p
İç Kaynak (Ortaya Çıkarma)	Ön Lisans	13	197,62	2,366	0,598
	Lisans	287	208,47		
	Yüksek Lisans	102	202,48		
	Doktora	8	150,25		
Dış Kaynak (Ortaya Çıkarma)	Ön Lisans	13	203,04	0,953	0,813
	Lisans	287	202,63		
	Yüksek Lisans	102	212,93		
	Doktora	8	217,69		
Eş Kaynak (Ortaya Çıkarma)	Ön Lisans	13	196,15	0,922	0,82
	Lisans	287	202,82		
	Yüksek Lisans	102	212,77		
	Doktora	8	224		

$P > 0.05$ olduğundan iç denetimde farklı kaynak (iç kaynak, dış kaynak, eş kaynak) kullanıldığı durumda finansal tablo hilesinin “ortaya çıkarılma” olasılığı algısı, araştırmaya katılan bankacıların *eğitim durumlarına* göre anlamlı farklılık göstermemektedir.

Tablo 4: Araştırmaya Katılan Bankacıların “Eğitim Durumlarına” Göre İç Denetimde Farklı Kaynak Kullanımlarının Finansal Tablo Hilesini Raporlama Olasılığı Algısı Arasındaki Farklılıklar: Kruskal-Wallis Testi

Kaynak Kullanım Türleri (Raporlama)	Eğitim Durumu	N	Ortalama sıra	Ki-kare değeri	p
İç Kaynak (Raporlama)	Ön Lisans	13	203,12	1,01	0,799
	Lisans	287	208,62		
	Yüksek Lisans	102	199,11		
	Doktora	8	179		
Dış Kaynak (Raporlama)	Ön Lisans	13	221,23	1,242	0,743
	Lisans	287	202,21		
	Yüksek Lisans	102	210,76		
	Doktora	8	230,94		
Eş Kaynak (Raporlama)	Ön Lisans	13	215,54	1,76	0,624
	Lisans	287	203,04		
	Yüksek Lisans	102	207,32		
	Doktora	8	254,13		

$P > 0.05$ olduğundan iç denetimde farklı kaynak (iç kaynak, dış kaynak, eş kaynak) kullanıldığı durumda finansal tablo hilesinin “raporlama” olasılığı algısı, araştırmaya katılan bankacıların *eğitim durumlarına* göre anlamlı farklılık göstermemektedir.

Tablo 5: Araştırmaya Katılan Bankacıların “Deneyim Sürelerine” Göre İç Denetimde Farklı Kaynak Kullanımlarının Finansal Tablo Hilesini Önleme Olasılığı Algısı Arasındaki Farklılıklar: Kruskal-Wallis Testi

Kaynak Kullanım Türleri (Önleme)	Bankacılık Deneyim Süresi	N	Ortalama sıra	Ki-kare değeri	p
İç Kaynak (Önleme)	1-10 yıl	190	214,45	3,257	0,354
	11-20 yıl	161	195,53		
	21-30 yıl	56	201,27		
	31+	3	252,83		
Dış Kaynak (Önleme)	1-10 yıl	190	200,18	2,767	0,429
	11-20 yıl	161	205,48		
	21-30 yıl	56	220,59		
	31+	3	261,67		
Eş Kaynak (Önleme)	1-10 yıl	190	198,2	3,602	0,308
	11-20 yıl	161	210,6		
	21-30 yıl	56	210,43		
	31+	3	302		

$P > 0.05$ olduğundan iç denetimde farklı kaynak kullanıldığı durumda finansal tablo hilesinin “önlenme” olasılığı algısı, araştırmaya katılan bankacıların bankacılık *deneyim sürelerine* göre anlamlı farklılık göstermemektedir

Tablo 6: Araştırmaya Katılan Bankacıların “Deneyim Sürelerine” Göre İç Denetimde Farklı Kaynak Kullanımlarının Finansal Tablo Hilesini Ortaya Çıkarma Olasılığı Algısı Arasındaki Farklılıklar: Kruskal-Wallis Testi

Kaynak Kullanım Türleri (Ortaya Çıkarma)	Bankacılık Deneyim Süresi	N	Ortalama sıra	Ki-kare değeri	p
İç Kaynak (Ortaya Çıkarma)	1-10 yıl	190	220,98	11,074	0,01*
	11-20 yıl	161	185,72		
	21-30 yıl	56	204,89		
	31+	3	198,17		

Dış Kaynak (Ortaya Çıkarma)	1-10 yıl	190	205,67	0,701	0,873
	11-20 yıl	161	205,83		
	21-30 yıl	56	201,61		
	31+	3	250		
Eş Kaynak (Ortaya Çıkarma)	1-10 yıl	190	201,07	2,829	0,419
	11-20 yıl	161	210,1		
	21-30 yıl	56	202,22		
	31+	3	300,33		

İç denetimde iç kaynak kullanıldığı durumda finansal tablo hilesinin ortaya çıkarılma olasılığı 1-10 yıl bankacılık deneyimine sahip katılımcılar tarafından daha olumlu algılanmaktadır. Bu sebeple iç kaynak kullanıldığı durumda finansal tablo hilesinin “ortaya çıkarılma” olasılığı algısı, araştırmaya katılan bankacıların bankacılık *deneyim sürelerine* göre anlamlı farklılık göstermektedir. $P > 0.05$ olduğundan iç denetimde dış veya eş kaynak kullanıldığı durumda finansal tablo hilesinin “ortaya çıkarılma” olasılığı algısı, araştırmaya katılan bankacıların bankacılık *deneyim sürelerine* göre anlamlı farklılık göstermemektedir.

Tablo 7: Araştırmaya Katılan Bankacıların “Deneyim Sürelerine” Göre İç Denetimde Farklı Kaynak Kullanımlarının Finansal Tablo Hilesini Raporlama Olasılığı Algısı Arasındaki Farklılıklar: Kruskal-Wallis Testi

Kaynak Kullanım Türleri (Raporlama)	Bankacılık Deneyim Süresi	N	Ortalama sıra	Ki-kare değeri	p
İç Kaynak (Raporlama)	1-10 yıl	190	213,06	4,398	0,222
	11-20 yıl	161	199,58		
	21-30 yıl	56	191,7		
	31+	3	301,83		
Dış Kaynak (Raporlama)	1-10 yıl	190	204,11	2,174	0,537
	11-20 yıl	161	210,32		
	21-30 yıl	56	192,96		
	31+	3	269,17		

Eş Kaynak (Raporlama)	1-10 yıl	190	200,44	4,428	0,219
	11-20 yıl	161	213,6		
	21-30 yıl	56	193,78		
	31+	3	310,33		

$P > 0.05$ olduğundan iç denetimde farklı kaynak kullanıldığı durumda finansal tablo hilesinin “raporlanma” olasılığı algısı, araştırmaya katılan bankacıların bankacılık *deneyim sürelerine* göre anlamlı farklılık göstermemektedir.

Tablo 8: Araştırmaya Katılan Bankacıların Çalıştıkları “Pozisyona” Göre İç Denetimde Farklı Kaynak Kullanımlarının Finansal Tablo Hilesini Önleme Olasılığı Algısı Arasındaki Farklılıklar: Kruskal-Wallis Testi

Kaynak Kullanım Türleri (Önleme)	Pozisyon	N	Ortalama Sıra	Ki-kare Değeri	p
İç Kaynak (Önleme)	<i>Diğer</i>	77	215,18	3,497	0,624
	Kredi Tahsis Yöneticisi	55	201,12		
	Kredi Tahsis Yetkilisi	33	213,77		
	Şube Müdürü	20	167,35		
	Şube Müdür Yardımcısı	117	208,42		
	Portföy Yöneticisi	108	202,2		
Dış Kaynak (Önleme)	<i>Diğer</i>	77	186,23	10,647	0,059
	Kredi Tahsis Yöneticisi	55	189,21		
	Kredi Tahsis Yetkilisi	33	211,12		
	Şube Müdürü	20	171,35		
	Şube Müdür Yardımcısı	117	215,56		
	Portföy Yöneticisi	108	221,24		
Eş Kaynak (Önleme)	<i>Diğer</i>	77	213,23	8,347	0,138
	Kredi Tahsis Yöneticisi	55	169,87		
	Kredi Tahsis Yetkilisi	33	216,68		
	Şube Müdürü	20	181,53		
	Şube Müdür Yardımcısı	117	209,69		
	Portföy Yöneticisi	108	214,62		

$P > 0.05$ olduğundan iç denetimde farklı kaynak kullanıldığı durumda finansal tablo hilesinin “önlenme” olasılığı algısı, araştırmaya katılan bankacıların *pozisyonlarına* göre anlamlı farklılık göstermemektedir.

Tablo 9: Araştırmaya Katılan Bankacıların Çalıştıkları “Pozisyona” Göre İç Denetimde Farklı Kaynak Kullanımlarının Finansal Tablo Hilesini Ortaya Çıkarma Olasılığı Algısı Arasındaki Farklılıklar: Kruskal-Wallis Testi

Kaynak Kullanım Türleri (Ortaya Çıkarma)	Pozisyon	N	Ortalama Sıra	Ki-kare Değeri	p
İç Kaynak (Ortaya Çıkarma)	<i>Diğer</i>	77	219,64	1,676	0,892
	Kredi Tahsis Yöneticisi	55	202,42		
	Kredi Tahsis Yetkilisi	33	203,23		
	Şube Müdürü	20	194,28		
	Şube Müdür Yardımcısı	117	202,82		
	Portföy Yöneticisi	108	202,67		
Kaynak Kullanım Türleri (Ortaya Çıkarma)	Pozisyon	N	Ortalama Sıra	Ki-kare Değeri	p
Dış Kaynak (Ortaya Çıkarma)	<i>Diğer</i>	77	189,73	10,433	0,064
	Kredi Tahsis Yöneticisi	55	186,56		
	Kredi Tahsis Yetkilisi	33	213,32		
	Şube Müdürü	20	168,6		
	Şube Müdür Yardımcısı	117	217,84		
	Portföy Yöneticisi	108	217,46		
Eş Kaynak (Ortaya Çıkarma)	<i>Diğer</i>	77	202,14	8,138	0,149
	Kredi Tahsis Yöneticisi	55	171,95		
	Kredi Tahsis Yetkilisi	33	212,58		
	Şube Müdürü	20	183,55		
	Şube Müdür Yardımcısı	117	212,79		
	Portföy Yöneticisi	108	218,98		

$P > 0.05$ olduğundan iç denetimde farklı kaynak kullanıldığı durumda finansal tablo hilesinin “ortaya çıkarılma” olasılığı algısı, araştırmaya katılan bankacıların *pozisyonlarına* göre anlamlı farklılık göstermemektedir.

Tablo 10: Araştırmaya Katılan Bankacıların Çalıştıkları “Pozisyona” Göre İç Denetimde Farklı Kaynak Kullanımlarının Finansal Tablo Hilesini Raporlama Olasılığı Algısı Arasındaki Farklılıklar: Kruskal-Wallis Testi

Kaynak Kullanım Türleri (Raporlama)	Pozisyon	N	Ortalama Sıra	Ki-kare Değeri	p
İç Kaynak (Raporlama)	<i>Diğer</i>	77	208,55	7,471	0,188
	Kredi Tahsis Yöneticisi	55	169,59		
	Kredi Tahsis Yetkilisi	33	211,83		
	Şube Müdürü	20	190,55		
	Şube Müdür Yardımcısı	117	211,47		
	Portföy Yöneticisi	108	215,99		
Dış Kaynak (Raporlama)	<i>Diğer</i>	77	184,38	7,629	0,178
	Kredi Tahsis Yöneticisi	55	207,05		
	Kredi Tahsis Yetkilisi	33	209,18		
	Şube Müdürü	20	172,6		
	Şube Müdür Yardımcısı	117	221,82		
	Portföy Yöneticisi	108	207,06		
Eş Kaynak (Raporlama)	<i>Diğer</i>	77	201,84	6,369	0,272
	Kredi Tahsis Yöneticisi	55	180,16		
	Kredi Tahsis Yetkilisi	33	212,7		
	Şube Müdürü	20	172,03		
	Şube Müdür Yardımcısı	117	216,28		
	Portföy Yöneticisi	108	213,33		

$P > 0.05$ olduğundan iç denetimde farklı kaynak kullanıldığı durumda finansal tablo hilesinin “raporlanma” olasılığı algısı, araştırmaya katılan bankacıların *pozisyonlarına* göre anlamlı farklılık göstermemektedir.

Tablo 11: Araştırmaya Katılan Bankacıların Çalıştıkları Bankaların “Sermaye Yapılarına” Göre İç Denetimde Farklı Kaynak Kullanımlarının Finansal Tablo Hilesini Önleme Olasılığı Algısı Arasındaki Farklılıklar: Kruskal-Wallis Testi

Kaynak Kullanım Türleri (Önleme)	Banka Sermaye Yapıları	N	Ortalama sıra	Ki-kare değeri	p
İç Kaynak (Önleme)	Kurumsal Sermayeli	76	213,4	0,493	0,781
	Özel Sermayeli	183	203,28		
	Yabancı Sermayeli	151	204,21		
Dış Kaynak (Önleme)	Kurumsal Sermayeli	76	200,28	0,431	0,806
	Özel Sermayeli	183	208,77		
	Yabancı Sermayeli	151	204,17		
Eş Kaynak (Önleme)	Kurumsal Sermayeli	76	207,03	5,976	0,050
	Özel Sermayeli	183	218,5		
	Yabancı Sermayeli	151	188,97		

$P > 0.05$ olduğundan iç denetimde farklı kaynak kullanıldığı durumda finansal tablo hilesinin “önlenme” olasılığı algısı, araştırmaya katılan bankacıların çalıştıkları bankaların *sermaye yapılarına* göre anlamlı farklılık göstermemektedir.

Tablo 12: Araştırmaya Katılan Bankacıların Çalıştıkları Bankaların “Sermaye Yapılarına” Göre İç Denetimde Farklı Kaynak Kullanımlarının Finansal Tablo Hilesini Ortaya Çıkarma Olasılığı Algısı Arasındaki Farklılıklar: Kruskal-Wallis Testi

Kaynak Kullanım Türleri (Ortaya Çıkarma)	Banka Sermaye Yapıları	N	Ortalama sıra	Ki-kare değeri	p
İç Kaynak (Ortaya Çıkarma)	Kurumsal Sermayeli	76	216,02	1,228	0,541
	Özel Sermayeli	183	199,75		
	Yabancı Sermayeli	151	207,18		
Dış Kaynak (Ortaya Çıkarma)	Kurumsal Sermayeli	76	204,35	0,223	0,895
	Özel Sermayeli	183	208,01		
	Yabancı Sermayeli	151	203,04		
Eş Kaynak (Ortaya Çıkarma)	Kurumsal Sermayeli	76	207,76	6,516	0,038*
	Özel Sermayeli	183	219		
	Yabancı Sermayeli	151	188		

İç denetimde eş kaynak kullanıldığı durumda finansal tablo hilesinin ortaya çıkarılma olasılığı özel sermayeli bankalarda çalışan katılımcılar tarafından daha olumlu algılanmaktadır. Bu sebeple eş kaynak kullanıldığı durumda finansal tablo hilesinin “ortaya çıkarılma” olasılığı algısı, araştırmaya katılan bankacıların çalıştıkları bankaların *sermaye yapılarına* göre anlamlı farklılık göstermektedir. $P > 0.05$ olduğundan iç denetimde iç veya dış kaynak kullanıldığı durumda finansal tablo hilesinin “ortaya çıkarılma” olasılığı algısı, araştırmaya katılan bankacıların çalıştıkları bankaların *sermaye yapılarına* göre anlamlı farklılık göstermemektedir.

Tablo 13: Araştırmaya Katılan Bankacıların Çalıştıkları Bankaların “Sermaye Yapılarına” Göre İç Denetimde Farklı Kaynak Kullanımlarının Finansal Tablo Hilesini Raporlama Olasılığı Algısı Arasındaki Farklılıklar: Kruskal-Wallis Testi

Kaynak Kullanım Türleri (Raporlama)	Banka Sermaye Yapıları	N	Ortalama sıra	Ki-kare değeri	p
İç Kaynak (Raporlama)	Kurumsal Sermayeli	76	206,32	0,075	0,963
	Özel Sermayeli	183	203,85		
	Yabancı Sermayeli	151	207,09		
Dış Kaynak (Raporlama)	Kurumsal Sermayeli	76	205,45	0,456	0,796
	Özel Sermayeli	183	209,11		
	Yabancı Sermayeli	151	201,14		
Eş kaynak (Raporlama)	Kurumsal Sermayeli	76	206,82	3,557	0,169
	Özel Sermayeli	183	215,73		
	Yabancı Sermayeli	151	192,44		

$P > 0.05$ olduğundan iç denetimde farklı kaynak kullanıldığı durumda finansal tablo hilesinin “raporlanma” olasılığı algısı, araştırmaya katılan bankacıların çalıştıkları bankaların *sermaye yapılarına* göre anlamlı farklılık göstermemektedir.

Tablo 14: Araştırmaya Katılan Bankacıların “İç Denetim Faaliyetleri Hakkındaki Bilgi Düzeyine” Göre İç Denetimde Farklı Kaynak Kullanımlarının Finansal Tablo Hilesini Önleme Olasılığı Algısı Arasındaki Farklılıklar: Kruskal-Wallis Testi

Kaynak Kullanım Türleri (Önleme)	İç Denetim Bilgi Düzeyi	N	Ortalama Sıra	Ki-kare değeri	p
İç Kaynak (Önleme)	3	33	221,97	6,798	0,147
	4	56	186,1		
	5	101	216,46		
	6	76	184,93		
	7	144	212,44		
Dış Kaynak (Önleme)	3	33	167,67	8,31	0,081
	4	56	206,57		
	5	101	203,6		
	6	76	196,66		
	7	144	219,75		
Eş Kaynak (Önleme)	3	33	195,67	6,124	0,19
	4	56	202,04		
	5	101	205,66		
	6	76	183,38		
	7	144	220,66		

$P > 0.05$ olduğundan iç denetimde farklı kaynak kullanıldığı durumda finansal tablo hilesinin “önlenme” olasılığı algısı, araştırmaya katılan bankacıların iç denetim faaliyetleri hakkındaki *bilgi düzeylerine* göre anlamlı farklılık göstermemektedir.

Tablo 15: Araştırmaya Katılan Bankacıların “İç Denetim Faaliyetleri Hakkındaki Bilgi Düzeyine” Göre İç Denetimde Farklı Kaynak Kullanımlarının Finansal Tablo Hilesini Ortaya Çıkarma Olasılığı Algısı Arasındaki Farklılıklar: Kruskal-Wallis Testi

Kaynak Kullanım Türleri (Ortaya Çıkarma)	İç Denetim Bilgi Düzeyi	N	Ortalama Sıra	Ki-kare değeri	p
İç Kaynak (Ortaya Çıkarma)	3	33	203,92	1,395	0,845
	4	56	192,36		
	5	101	213,8		
	6	76	203,99		
	7	144	205,94		
Dış Kaynak (Ortaya Çıkarma)	3	33	188,05	5,323	0,256
	4	56	208,53		
	5	101	204,84		
	6	76	189,07		
	7	144	217,46		
Eş Kaynak (Ortaya Çıkarma)	3	33	177,68	14,394	0,006*
	4	56	206,01		
	5	101	253,74		
	6	76	274,93		
	7	144	289,04		

İç denetimde eş kaynak kullanıldığı durumda finansal tablo hilesinin ortaya çıkarılma olasılığı iç denetim faaliyetleri hakkındaki bilgi düzeyleri yüksek katılımcılar tarafından daha olumlu algılanmaktadır.

Bu sebeple eş kaynak kullanıldığı durumda finansal tablo hilesinin “ortaya çıkarılma” olasılığı algısı, araştırmaya katılan bankacıların iç denetim faaliyetleri hakkındaki *bilgi düzeylerine* göre anlamlı farklılık göstermektedir. $P > 0.05$ olduğundan iç denetimde iç veya dış kaynak kullanıldığı durumda finansal tablo hilesinin ortaya çıkarılma olasılığı algısı, araştırmaya katılan bankacıların iç denetim faaliyetleri hakkındaki bilgi düzeylerine göre anlamlı farklılık göstermemektedir.

Tablo 16: Araştırmaya Katılan Bankacıların “İç Denetim Faaliyetleri Hakkındaki Bilgi Düzeyine” Göre İç Denetimde Farklı Kaynak Kullanımlarının Finansal Tablo Hilesini Raporlama Olasılığı Algısı Arasındaki Farklılıklar: Kruskal-Wallis Testi

Kaynak Kullanım Türleri (Raporlama)	İç Denetim Bilgi Düzeyi	N	Ortalama Sıra	Ki-kare değeri	p	
İç Kaynak (Raporlama)	3	33	201,44	7,973	0,09	
	4	56	191,27			
	5	101	222,54			
	6	76	180,01			
	7	144	213,47			
Kaynak Kullanım Türleri (Raporlama)	İç Denetim Bilgi Düzeyi	N	Ortalama Sıra	Ki-kare değeri	p	
	Dış Kaynak (Raporlama)	3	33	181,03	2,546	0,636
		4	56	214,79		
		5	101	208,3		
		6	76	199,65		
7		144	208,62			
Eş kaynak (Raporlama)	3	33	177,47	9,195	0,056	
	4	56	220,87			
	5	101	205,71			
	6	76	179,89			
	7	144	219,32			

$P > 0.05$ olduğundan iç denetimde farklı kaynak kullanıldığı durumda finansal tablo hilesinin “raporlanma” olasılığı algısı, araştırmaya katılan bankacıların iç denetim faaliyetleri hakkındaki *bilgi düzeylerine* göre anlamlı farklılık göstermemektedir.

Çalışmada, iç denetim faaliyetlerinin yürütülmesinde kullanılan iç kaynak, dış kaynak ve eş kaynak yapıları; finansal tablo hilesini önleme, ortaya çıkarma ve raporlama olasılıkları açısından karşılaştırılmıştır. Araştırmaya katılan bankacılara göre iç denetim hizmeti dış

kaynak yoluyla sağlandığında finansal tablo hilesini önleme, ortaya çıkarma ve raporlama olasılığı daha yüksektir. Literatür incelemesi kısmında bahsedildiği üzere, iç denetimde farklı kaynak kullanımlarının hile üzerindeki etkilerini araştıran başka çalışmalar da bulunmaktadır. Bu çalışmalar ve çalışmaların bulguları ile yukarıda ayrıntıları bulunan mevcut çalışma bulgularının karşılaştırılması aşağıdadır:

- Prawitt, Sharpe ve Wood (2012)'a göre İç denetimde dış kaynak kullanımı, işletme içinden sağlanan iç denetim faaliyetiyle karşılaştırıldığında dış kaynak kullanımının daha az muhasebe riski taşıdığı belirtilmiştir. Prawitt, Sharpe ve Wood'un çalışmasının sonuçları mevcut çalışma ile paralellik göstermektedir.
- Salameh ve Diğerleri (2011)'ne göre iç denetim hizmeti iç kaynaklı sağlandığında hileyi önlemede iç denetimin dış kaynaklı sağlanmasına göre daha etkin olduğu görülmektedir. Salameh ve Diğerlerinin çalışmasının sonuçlarına göre iç kaynak kullanımı hileyi önlemede dış kaynak kullanımına göre daha etkin olarak algılanması dolayısıyla mevcut çalışmanın sonuçlarıyla örtüşmemektedir.
- Coram, Ferguson ve Moroney (2008)'e göre en azından bir kısmı işletme içinden sağlanan iç denetim faaliyetleri hilenin ortaya çıkarılması ve raporlanmasında, iç denetimin tamamen dış kaynaklı sağlanmasına göre daha yüksek olasılık görülmektedir. Coram, Ferguson ve Moroney çalışmasında, işletme içerisindeki iç denetim birimi iç denetim faaliyetlerine dâhil olmadığı sürece hile üzerinde etkili olunamayacağı sonucuna varılmıştır. Bu yönüyle bulgular mevcut çalışmanın sonuçlarıyla paralel değildir.
- James (2003)'e göre iç denetim faaliyetleri ister işletme içinden ister işletme dışından sağlansın raporlama denetim komitesine yapılıyorsa, finansal tablo hilesinin önlenmesinde iç ve dış kaynak kullanımı arasında farklılık bulunmamıştır. Mevcut çalışmada dış kaynak kullanımı iç ve eş kaynak kullanımına göre finansal tablo hilesi üzerinde daha etkilidir. Bu sebeple James'in çalışması mevcut çalışmadan farklı sonuçlar ortaya koymaktadır.
- James (2000)'in çalışmasına göre dış kaynak yoluyla sağlanan iç denetim faaliyeti araştırmaya katılan banka kredi departmanı yöneticilerine göre hileyi önleme ve

raporlamada daha yüksek olasılık taşıdığı şeklinde algılanmaktadır. Ancak hilenin ortaya çıkarılmasında iç kaynak yoluyla sağlanan iç denetim hizmeti dış kaynak yoluyla sağlanan iç denetim hizmetine göre daha yüksek olasılığa sahip olduğu düşünülmektedir. James'in çalışması hilenin önlenmesi ve raporlanması açısından mevcut çalışma ile paralellik gösterirken, hilenin ortaya çıkarılması açısından mevcut çalışma ile farklılık göstermektedir.

7. Sonuç

Bağımsız denetim kuruluşları, bağımsız denetim hizmeti dışındaki hizmetleriyle de işletmelere yardımcı olmaktadır. Bu hizmetlerden biri de iç denetim hizmetidir. İç denetim faaliyetleri tanımında da yer aldığı üzere; iç denetim, işletme faaliyetlerine değer katarak işletme faaliyetlerinin verimliliğini artıran önemli bir yapıdır. Aynı zamanda güvenilir bilgiye duyulan ihtiyaca cevap olarak karşımıza çıkan iç denetim faaliyetlerinin varlığı, işletmelerde finansal tabloların doğru ve dürüst bir şekilde hazırlandığı izlenimini vermektedir. İç denetim faaliyetlerinin finansal raporlamanın güvenilirliği üzerinde büyük etkiye sahip olduğu birçok çalışmaya konu olmuştur. Bununla birlikte, iç denetim faaliyetlerinin hile eylemi üzerinde etkili olduğu ACFE'nin hile raporlarında da belirtilmektedir.

Günümüzde iç denetim faaliyetleri, geleneksel olarak işletme içerisinde ve işletmenin kendi personeliyle oluşturulan yapı dışında da sağlanabilmektedir. İç denetimde farklı kaynak kullanımları olarak karşımıza çıkan bu yapılar, iç denetim faaliyetleri planlanırken işletmelere seçenek olarak ortaya çıkmaktadır. İç denetim faaliyetlerinin finansal tablo hilelerini önleme, ortaya çıkarma ve raporlamadaki etkisinin farklı kaynak kullanımlarıyla birlikte değişiklik gösterip göstermeyeceği konusu özellikle yabancı literatürde merak konusu olmuştur.

Çalışmanın araştırma kısmında; iç denetimde farklı kaynak kullanımlarının finansal tablo hilesini önleme, ortaya çıkarma ve raporlamadaki etkileri hakkındaki görüşlere başvurmak üzere anket çalışması yapılmıştır.

Araştırma sonuçlarına göre; dış kaynak kullanımı, finansal tablo hilesinin önlenmesinde, ortaya çıkarılmasında ve raporlanmasında daha etkili olarak algılanmaktadır. İç denetimde eş kaynak kullanımı, dış kaynak kullanımından sonra etkili kaynak kullanımı olarak belirlenmiştir. Katılımcılar, iç denetim hizmetinin tamamen dış kaynaklı veya bağımsız

denetim kuruluşu ile ortak yürütülmesinin finansal tablo hilesini önleme, ortaya çıkarma ve raporlamada etkili olduğunu düşünmektedirler. Bu durum işletme dışından alınacak hizmetin finansal tablo hilelerini önleme, ortaya çıkarma ve raporlama üzerinde daha etkili olduğu sonucunu göstermektedir. İç denetimde iç kaynak kullanımı; dış kaynak ve eş kaynak kullanımına göre finansal tablo hilesini önleme, ortaya çıkarma ve raporlanma olasılığı en düşük kaynak kullanım türü olarak algılanmaktadır.

Araştırmaya katılan bankacılardan, farklı kaynak kullanımının finansal tablo hilesini önleme, ortaya çıkarma ve raporlama olasılıklarını derecelendirmeleri istendiğinde şu şekilde cevaplar alınmıştır: İç denetim hizmetinin işletme bünyesindeki iç denetim biriminden sağlandığı durumda finansal tablo hilesinin önleme, ortaya çıkarma ve raporlama olasılığı konusundaki katılımcı cevapları “az ihtimal vardır” seçeneğinde yoğunlaşmıştır. Araştırmaya katılan bankacıların çoğu; iç denetim faaliyetlerinin dış kaynak kullanılarak sağlanması durumunda ve eş kaynak kullanarak sağlanması durumunda finansal tablo hilesinin önleme, ortaya çıkarma ve raporlama olasılığını “büyük ihtimal vardır” olarak değerlendirmişlerdir. Fakat dış kaynak kullanımında eş kaynak kullanımına göre daha fazla sayıda katılımcı söz konusu olasılıkların büyük olduğunu beyan etmiştir. Banka müşterisi olan işletmelerin iç denetim faaliyetlerinde dış kaynak veya eş kaynak kullanmaları finansal tablo hilelerinin önlenmesi, ortaya çıkarılması ve raporlanması olasılıkları, iç denetim faaliyetlerinde iç kaynak kullanıldığı duruma göre daha olası olarak algılanmaktadır. Sonuç olarak araştırmaya katılan bankacılar tarafından; finansal tablo hilesini önleme, ortaya çıkarma ve raporlama olasılığı, en yüksek olandan başlayarak sırasıyla dış kaynak, eş kaynak ve iç kaynak kullanımları olarak algılanmaktadır.

Kamu Gözetimi Kurumu Tarafından yayımlanan “Bağımsız Denetçiler İçin Etik Kuralları” Madde: 290.190’da Denetim Müşterilerine Güvence Dışı Hizmetlerin Sunulmasına İlişkin Hükümler’e yer verilmiştir. Bahsi geçen maddede; bağımsız denetçinin iç denetim faaliyetlerinin hangi hususları içerebileceği hakkında hükümlere yer verilmiştir. Genel olarak bu hükümlere göre bağımsız denetçiler: işletmelerin iç kontrollerini izlerler, işletmelerin finansal bilgilerini ve faaliyet bilgilerini incelerler, finansal olmayan faaliyetler de dâhil olmak üzere işletme faaliyetlerinin etkinliğini ve verimliliğini değerlendirirler ve işletmenin mevzuatlara uyumunu gözden geçirirler. Madde 290.154-156’da bağımsız denetçile-

rin bağımsız denetim hizmeti verdikleri işletmeye aynı zamanda farklı bir hizmet sunmasıyla ilgili hükümler yer almaktadır. Madde 290.154'de aynı işletmeye bağımsız denetimin yanı sıra başka bir hizmetin sunulması durumunun, bağımsız denetçinin bağımsızlığını bozabileceği ihtimali ele alınmıştır. 290.156'da bağımsız denetim hizmeti dışındaki hizmetin aynı anda verilmesiyle oluşabilecek tehdit için alınacak önlemlerin yetersiz kalacağı düşünülürse hizmet sunulmaması gerektiği belirtilmiştir. Bağımsız denetçinin uymakla yükümlü olduğu etik kurallara göre; bağımsız denetçi aynı işletmeye bağımsız denetim dışında hizmet sunması tamamen yasaklanmamış olmasına rağmen; bağımsız denetçinin bağımsızlığını bozabilecek her türlü unsurdan kaçınılması gerektiği vurgulanmıştır.

İç denetimde kullanılan farklı yapıların (iç kaynak, dış kaynak ve eş kaynak) finansal tablo hilesini önleme, ortaya çıkarma veya raporlama olasılığı hakkındaki araştırmaya katılan bankacıların algıları, katılımcıların eğitim düzeyine veya çalıştığı pozisyona göre farklılık göstermemektedir. Özel sermayeli bankalarda çalışan katılımcılar iç denetim faaliyetlerinde eş kaynak kullanıldığı durumda, finansal tablo hilesini ortaya çıkarma olasılığının daha yüksek olduğu yönde cevaplar vermişlerdir. İç denetim faaliyetleri hakkındaki bilgi düzeyleri daha yüksek olan katılımcılar iç denetim faaliyetlerinde eş kaynak kullanıldığı durumda, finansal tablo hilesini ortaya çıkarma olasılığının daha yüksek olduğu yönde cevaplar vermişlerdir. 1-10 yıl deneyime sahip olan katılımcılar iç denetim faaliyetlerinde iç kaynak kullanıldığı durumda, finansal tablo hilesini ortaya çıkarma olasılığının daha yüksek olduğu yönde cevaplar vermişlerdir.

Türkiye'de de iç denetim faaliyetlerinin işletme dışından alınması söz konusu olmakla birlikte, bu konuda yapılan akademik araştırmalar yok denecek kadar azdır. İç denetim faaliyetlerinin işletme dışından sağlanması durumunda bağımsız denetçilerin iç denetim faaliyetlerine duydukları güvene etkisi yabancı literatürde yerini almıştır. Ayrıca bağımsız denetim ve iç denetim hizmetlerinin aynı ya da farklı kuruluşlardan alınıp alınmaması durumunun, denetçinin bağımsızlığını etkileyip etkilememesi konusu ile birlikte ele alan çalışmalar da yabancı literatürde mevcuttur. Türkiye'de bu konular ile ilgili yapılmış çalışmaya rastlanmamıştır.

Bu çalışma diğer finansal tablo kullanıcılarına uyarlanarak çalışma grupları arasındaki algı farklılıkları tespit edilebilir. Mevcut çalışmada sadece finansal tablo hileleri ele alınmıştır. Çalışan hilelerinin önlenmesi, ortaya çıkarılması ve raporlanması konusu ele alınabilir.

Kaynakça

Acar Uğurlu, Y. & Demir Pali, Ç. (2019). Types of sources in internal auditing: literature review, XX. *European Conference on Social and Behavioral Sciences*, Abstract Book. June 20-22, 2019 – Kiev, Ukraine. 9.

Ahlowat, S. S. & Lowe, D. J. (2004). An examination of internal auditor objectivity: in-house versus outsourcing. *Auditing: A Journal Of Practice & Theory*, 23, (2): 147-158.

Asare, S. & Diğerleri (2008). Internal auditors' evaluation of fraud factors in planning an audit: the importance of audit committee quality and management incentives. *International Journal of Auditing*, (12):181-203.

Bozkurt, N. (2009). İşletmelerin Kara Deliği Hile: Çalışan Hileleri, 1.Basım, İstanbul: Alfa.

Carpenter, T. D, Reimers, J. L. & Fretwell, P. Z. (2011). Internal auditors' fraud judgments: the benefits of brainstorming in groups. *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, 30, (3): 211-224.

Chadwick, W. E. (2000). Keeping internal auditing in-house. *Internal Auditor*. June: 88.

Coram, P, Ferguson, C, Moroney, R. (2008). Internal audit, alternative internal audit structures and the level of misappropriation of assets fraud. *Accounting and Finance*, Vol. 48: 543-559.

Erasmus, L. & Coetzee P. (2010). The standing of the internal audit function within South African companies. *African Journal of Business Management*, 3: 926-935.

Giovino, C. J. (2015). The fraud response. *Internal Auditor*.

Gürer, Ç. Şirketlerde Suistimal & Önlenmesi, KPMG Türkiye - Akis Bağımsız Denetim ve Serbest Muhasebe Mali Müşavirlik A.Ş., Çevrimiçi,

http://www.afyonkarahisartso.org.tr/docs/Sunumlar_konsolide.pdf, 27/10/2017.

Hillison, W., Pacini, C. & Sinason, D. (1999). The internal auditor as fraud-buster. *Managerial Auditing Journal*, 14, (7): 351-363.

IIA (2009). Internal auditing and fraud. *The International Professional Practices Framework IPPF - Practice Guide*.

James, K. L. (2003). The effects of internal audit structure on perceived financial statement fraud prevention. *Accounting Horizons*, Vol. 17, No. 4: 315-327.

James, K. L. (2000). The effects of internal audit outsourcing on financial statement users' confidence in their protection from fraudulent financial reporting. *University of Tennessee, Knoxville, Doctoral Thesis*.

Prawitt, D. F, Sharp, N. Y, Wood, D. A. (2012). Internal audit outsourcing and the risk of misleading or fraudulent financial reporting: did sarbanes-oxley get it wrong? *Contemporary Accounting Research*, Vol. 29, No. 4: 1109-1136.

Salameh, R. & Diğerleri (2011) "Alternative Internal Audit Structures and Perceived Effectiveness

of Internal Audit in Fraud Prevention: Evidence from Jordanian Banking Industry”, *Canadian Social Science*, Vol. 7, No. 3: 40-50.

Sart, G, Sezgin, F. H. & Demir N. (2018). Mobingin mesleki tükenmişlik algısı üzerine etkileri: kadın akademisyenler örneği. *Beykoz Akademi Dergisi*, 118-135.

Singleton, T., Singleton, A. & Robert J. (2006). *Lindquist Fraud Auditing and Forensic Accounting*, Wiley, 3.

Spraakman, G. (2001). Internal audit at the historical hudson’s bay company: a challenge to accepted history. *Accounting Historians Journal*, 28, (1): 19-41.

Suleiman, D. M. & Dandago, K. I. (2014). The extent of internal audit functions outsourcing by Nigerian deposit money banks. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, (164): 222-229

Swanger, S. L. & Chewning, E. G. (2001). The effect of internal audit outsourcing on financial analysts’ perceptions of external auditor independence. *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, 20, (2): 115-129.

TİDE, Uygulama Önerisi 1210.A2-1: Suiistimalin Tesbiti”.

TİDE, (2006) Mesleki Uygulama Çerçevesi Kapsamında Uluslararası İç Denetim Standartları (2006): 7-16-18.

Uzun, A. K. İşletmelerde İç denetim Faaliyetlerinin Başlatılmasında Başarı Faktörleri, Çevrimiçi, <http://www.denetimnet.net/UserFiles/Documents/DeloitteMakaleleri/i%C5%9FLETMELERDE%20Ba%C5%9Far%C4%B1%20Fakt%C3%B6rleri.pdf>, 07/06/2016.

Yurtsever, G. (2014) Türkiye İç Denetim Enstitüsü’nün Yeni Başkanı Gürdoğan Yurtsever: İç Denetim İşletmeler İçin Hayati Öneme Sahip, Röportaj, *Turcomoney.com*.

